

KAZAN TATARCASINDA SINIRLANDIRMA YAPAN EKLER*

MUSTAFA SEFER GELEN**

Öz: Bu alışma, Orta İdil Bölgesinde konuşulan Kıpçak grubu Türk dillerinden biri olan Kazan Tatarcasının sınırlandırma bildiren yapılarını konu edinmektedir. Kazan Tatarcasında sınırlandırma kategorisi; zamanı, mekânı, miktarı ve ayırıştırma bilgisi ile ismi sınırlandıran birtakım dil bilgisel söz ve yapılardan oluşmaktadır. Bu çalışmada sınırlandırma işlevi gören ekler üzerinde durulmuştur. Söz konusu ekler Kazan Tatarcasının gramer ve sözlük çalışmalarında belirlenip örnek cümleler yardımıyla incelenmiştir. Yapılan incelemede söz konusu sınırlandırma eklerinin eylemin gerçekleştiği zamanın ve mekânın başlangıç ve bitiş noktasını bildirmek, mekânın ve zamanın başlangıç ve bitiş aralığını belirtmek, miktarın ne ya da nelerden daha fazla veya daha az olduğunu göstermek, herhangi bir ismi diğerlerinden ayırmak suretiyle bu eklerin çeşitli şekillerde sınırlandırma yaptıkları belirlenmiştir. İnceleme sonunda Kazan Tatarcasında eklerle yapılan sınırlandırma kategorisini birtakım hâl eklerinin, sınırlandırma yapan eklerin, zarf-fiil eklerinin oluşturduğu belirlenmiş; söz konusu ekler çalışmada, türlerine göre sınıflandırılarak yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kazan Tatarcası, Sınırlandırma, Sınırlandırma Ekleri, Zarf-Fiil Ekleri, Hâl Ekleri.

LIMITATIVE SUFFIXES IN KAZAN TATAR

ABSTRACT: This study examines the limitative structures of Kazan Tatar, one of the Kipchak type Turkic variants spoken in the Middle Volga Region. Limitative category in Kazan Tatar consists of a number of grammatical words and structures that limit the noun with the information of time, place, quantity, and distinction. In this study, suffixes that function as limitations are emphasized. The suffixes of limitative in question are determined within the grammar studies and dictionaries of Kazan Tatar and examined with the help of sample sentences. In the examination, it was determined that the limitation elements in question make limitations by indicating the starting and ending point of the time and place where the action takes place, indicating the starting and ending range of the place and time, displaying what the amount is more than or less

* Bu makale, Do. Dr. Sinan Güzel danışmanlığında, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında hazırlanan Kazan Tatarcasında Sınırlandırma başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, mustafasefergelen@gmail.com, ORCID: 0009-0002-5779-967X.

(Yazının Geliş Tarihi/Received Date: 5.11.2024, Yazının Kabul Tarihi/Acceptance Date: 10.12.2024)

Doi:10.47089/iuad.1579719

than, and separating a noun from the others. At the end of this analysis, it was determined that the limitative category by suffixes in Kazan Tatar consists of some case suffixes, limitation suffixes, gerundium suffixes; these suffixes were classified and interpreted according to their types within this study.

Keywords: Kazan Tatar, Limitation, Limitation Suffixes, Gerundiums, Case Suffixes.

1.Giriş

Sınırlandırma, çeşitli açılardan sınır bildiriminde bulunan gramer unsurlarını kapsayan bir kategoridir. Söz konusu sınır bildirimi zaman, mekân, miktar ve ayrıştırma üzerine olabilir. Bir durumun, olayın veya hareketin niteliksel özelliklerinin sınırını belirleyen dilsel unsurları içerir. Bu unsurlar, bir hareketin hangi sınırlar içinde ya da ne ölçüde gerçekleştiğini, bir varlığın ne kadar olduğunu belirtebilirler; bir varlığı diğerlerinden ayırarak işaretleyebilirler. Sınırlandırma, dilde belirsizliği azaltarak belirli sınırların çizilmesine olanak tanır. Sınırlandırma, tarihi ve çağdaş Türk dillerinde de eskiden beri görülmektedir. Türk dilinin farklı dönemlerinde çeşitli unsurlarla ifade edilmiştir. Tarihi ve çağdaş Türk dillerinde çeşitli edatlar, zarflar ve ekler bu kategoriyi oluşturmaktadır. Kıpçak tipi Türk dillerinden olan Kazan Tatarcasında sınırlandırma işlevini gören pek çok unsur bulunmaktadır. Bu unsurların bazılarının asıl işlevleri farklı olsa da sınırlandırma işlevini de barındırmaktadır. Çalışmada Kazan Tatarcasındaki sınırlandırma işlevli ekler üzerinde durulmuş; incelenen ekler tanıkları tespit edilerek ne bakımdan sınırlandırma işlevi gördükleri açıklanmıştır.

1.1. Problem Durumu ve Amaç

Sınırlandırmadan mevcut gramer çalışmalarında müstakil bir kategori olarak söz edilmez. Bu çalışmalarda sınırlandırma yapan öğeler hakkında tasvirî bilgiler verildiği fakat bunların detaylı bir şekilde incelenmediği görülür. Bazı tarihî ve çağdaş Türk dillerinde sınırlandırma kategorisi üzerine araştırmalar söz konusu olsa da Kazan Tatarcası odağında bunu konu edinen müstakil bir çalışma kaleme alınmamıştır. Bu çalışmanın amacı diğer sınırlandırma yapılarının haricinde sınırlandırma yapan eklerin, yukarıda zikredilen işlevleri ile bütünlüklü bir şekilde değerlendirildiği bir çalışma ortaya koyarak alanyazındaki boşluğun doldurulmasına katkı sunmaktır.

1.2. Yöntem ve Sınırlılıklar

Kazan Tatarcasında sınırlandırma bildiren eklerin belirlenmesinde Kazan Tatarcasına ilişkin dil bilgisi çalışmalarına başvurulmuştur. Buradan edinilen malzemeyi tanımlayacak örnek cümlelerin seçiminde ise ağ ortamında yer alan Kazan Tatarcası bütünceden yararlanılmıştır.

Kazan Tatarcasında sınırlandırma kategorisini oluşturan eklerin belirlenmesinin ardından, bu ekler art zamanlı ve eş zamanlı bakış açısıyla biçimsel ve işlevsel açıdan değerlendirilmiştir. İlgili sınırlandırma yapıları ile sözlerinin dil bilgisi çalışmalarında yer verilmeyen ancak edinilen bütüncede tanıklanan dil bilgisel özellikleri de çalışmaya dâhil edilmiştir.

Çalışma içerisinde açıklanması gereken ögeler hakkındaki tanımlamalar (‘ ’) tek tırnak işaretleri içinde verilmiştir. Örneklerin alındığı bütüncenin isminin ilk harflerinden oluşan kısaltmalara numaralar verilmiş ve örneğin yanına eklenmiştir. Söz konusu kısaltmaların kaynak gösterdiği eserler “Bütünce” başlığı altında verilmiştir. Çalışmadaki örneklerin çeviri yazıları yatık olarak yazılmış ve Türkiye Türkçesi aktarımları (“ ”) çift tırnak işaretleri içinde gösterilmiştir.

Verilen örnekler numaralandırılmış, bu örneklerden aynı başlık altında farklı şekillerde sınırlandırma yapanlar numarası belirtilerek açıklanmıştır.

Bu çalışma yalnızca Kazan Tatarcasındaki sınırlandırma eklerini belirleyip bunları işlevsel düzeyde incelemeyi hedeflemektedir. Sınırlandırma işlevi gören edatlar ve zarflar ise çalışmaya dâhil edilmemiştir. Çalışmanın diğer Türk dillerinde yer alan sınırlandırma ögelerini tespit etmek gibi bir amacı yoktur. Ancak gerekli görüldüğü durumlarda, karşılaştırma için tarihî ve çağdaş Türk dillerindeki malzemeye de başvurulmuştur.

1.3. Çalışmanın Bütüncesi

Kazan Tatarcasında sınırlandırma bildiren ögelerin belirlenmesi amacıyla taranan temel kaynaklardan ilki 1977-1981 yılları arasında yayımlanan üç ciltlik Tatar tëlëñëñ anlatmalı süzlëğë [TTAS] isimli yayındır. Tatar tëlëñëñ anlatmalı süzlëğë'nin 2015-2021 yılları arasında yayımlanan altı ciltlik yeni sürümüne ise üç ciltlik sözlükte yer almayan sınırlandırma ögelerinin tespiti için başvurulmuştur. Ayrıca 2001 yılında yayımlanan Tatar Tëlëñëñ Kıskaçça Tarihi-Ëtimologik Süzlëğëve 2009 yılında yayımlanan Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü isimli eserlere de incelemede kullanılacak malzemenin tayini için müracaat edilmiştir. Bunların yanında Öner 2011a, Ganiyev 2013, Hisamova 2006, TG 2015, TG 2016 gibi dil bilgisi eserlerinden sınırlandırma ögelerinin tespiti gerçekleştirilmiştir.

Söz konusu kaynaklarda belirlenen malzemenin örneklendirilmesi için <https://search.corpus.tatar/adresinde> erişime sunulan ve sürekli veri girişi yapılarak düzenlenen, içinde gazete yazıları, sanat eserleri ve sosyal bilimler hakkında metinlerin bulunduğu, 500 milyondan fazla sözün bulunduğu Pismennıy korpus tatarskogo yazıka = PKTY [Tatarcanın Yazılı Bütüncesi]¹ isimli bütünce kullanılmıştır.

¹ Söz konusu bütünce <https://search.corpus.tatar/> adresinde erişime sunulmaktadır.

1.4. Sınırlandırma Kategorisi Hakkında

Türkçede sınırlama ya da sınırlandırma (Almanca limitativus, Fransızca limitative, İngilizce limitative) terimleri ile isimlendirilen isim hâl çekiminin (bk. Korkmaz 1992: 134) en eski tanığı Eski Türkçe {+ GAÇA} ‘+A kadar’ [+GA + ÇA]ekidir. Bugün Türkiye Türkçesinde izlenmeyen bu isim hâl çekiminin yerine {+A kadar} ve {+A dek} gibi son çekim edatları kullanılmaktadır. Diğer Türk dillerinde hâlâ izlenen söz konusu isim çekimi, sınırlama / sınırlandırma yapan yegâne kanal değildir. Bunun dışında bazı zarf-fiil ekleri, son çekim edatları, parçacıklar, zarflar, birtakım sınırlandırma yapan ekler ve sayı isimleri ile de sınırlama / sınırlandırma yapılabilir. Tüm bu sınırlama araçları, Türkçede sınırlandırma kategorisini oluşturmaktadır.

Bu kategoride yer alan sınırlandırma öğeleri eylemi farklı yönlerden sınırlama kabiliyetine sahiptir. İlgili yapıların sunduğu sınırlama bilgileri şöyle verilebilir:

(i) Eylemi zamanda ve mekânda başlangıç ve bitiş yönünden sınırlandırabilirler.

(ii) Eylemin gerçekleştiği zaman ve mekân aralığını ‘boyunca’ ve ‘başından sonuna kadar’ anlamları ile sınırlandırabilirler.

(iii) İsimleri ‘dışında, haricinde, sadece, yalnızca’ vb. anlamları ile diğer unsurlardan ayırıp vurgulayarak sınırlandırabilirler.

(iv) Sınır bildiriminde bulunan bazı söz ve yapılar, derecelendirilen ögeyi miktar açısından sınırlandırabilir.

Çalışmamızın konusu olan Kazan Tatarcası odağında ele alındığında yukarıdaki sınırlama bilgilerinin tamamı yazılı dilde tanıklanmaktadır. İlgili sınırlama, ek düzeyinde zarf-fiil ekleri, hâl ekleri ve sınırlandırma yapan eklerle; işlevsel sözler düzeyinde son çekim edatları, parçacıklar ve zarflarla; bunların dışında bir de sayı isimleri ile sağlanır.

Sınırlandırma kategorisini besleyen işlevsel öğelere, dil bilgisi çalışmalarının ilgili bölümlerinde yer verilir. Fakat müstakil olarak bu kategoriyi ya da bu kategoriye ait örnekleri ele alan çalışmalar sınırlı sayıdadır.

Tarihî ve çağdaş Türk dillerindeki sınırlandırma yapılarını konu edinen bu az sayıdaki çalışmadan öne çıkanlar kronolojik olarak şöyle belirtilebilir:

Coşkun, “Tarihî Türk Lehçeleri ve Özbek Türkçesinde Zaman ve Mekânda Sınırlama Görevi Üstlenen Yapılar” adlı çalışmasında; sınırlandırma hâli eki olan {+gAÇA} ekinin işlevi, hangi dönemlerde ortaya çıktığını ve daha önceki dönemlerde sınırlandırma işlevini hangi yapıların yüklediğini açıklamıştır. Tarihî Türk dillerinde ve Özbekçede sınırlandırma fonksiyonu gören yapıları incelemiştir (1997: 429-438).

Öner’in “Türkçede Çekim Edatlarının Karşılaştırma ve Sınırlandırma Bağlantıları” adlı makalesinde çekim edatlarının sınırlandırma ve karşılaştırma

işlevleri ele alınmıştır. Hem karşılaştırma hem sınırlandırma yapan edatların hâl eki almamış isimlerin yanına geldiğinde karşılaştırma, yönelme hâli eki almış isimlerin yanına geldiğinde ise sınırlandırma yaptığı belirtilmiştir (2011b: 39-47).

Biray, “Kazak Türkçesinde Sınırlandırma İşlevli Dil Birlikleri Üzerine:” adlı çalışmasında Kazakçadaki sınırlandırma işlevi bildiren gana, qana, tek, aq biçimlerini incelemiş, ilgili işlevsel sözlerin kullanımlarını örneklerle tanıtmıştır (2008: 48-83).

Demirbilek, “Tegi Edatı ve Türevleri” adlı yazısında tegi edatından türeyen yapılar üzerinde durmuştur. ‘+A kadar’ anlamındaki bu edatın tarihî dönemlerdeki kullanımlarını tanımlanırılıp açıklamıştır (2008: 94-101).

Yıldırım’ın “Anadolu Ağızlarında Sınırlandırma Gösteren Yapılar” adlı çalışmasında Anadolu ağzlarında kullanılan edat grupları, zarf-fiilli yapılar ve sınırlama ekleri ele alınmıştır. Bu yapıların bazıları ise ölçünlü dilde kullanılmayan yapılardır. Makalede söz konusu yapıların tarihî ve çağdaş Türk yazı dillerindeki görünümüne de değinilmiştir (2009: 185-221).

Uçar, “Çağatay Türkçesinde Sınırlama Hâli” adlı makalesinde Çağatay Türkçesindeki [+ğaça] / [+geçe] / [+kaça] / [+keçe] eklerini, yönelme hâli + degin, deginçe, degünçe, tegi, degrü, tegrü, tigrü, tegüre şeklindeki analitik kurulumlar ile çağlıg/çağlık edatlarının sınırlandırma işlevlerini incelenmiştir (2011: 421-445).

Hünerli’nin, “Eski Anadolu Türkçesinde Sınırlama İşlevindeki ‘-(y)Xnca Dek/Degin/Kadar’ Ara Formunun Doğu Trakya Ağzlarındaki Görünümü ve ‘-(Y)Xnca’ Zarf-Fiilinin Kullanım Çeşitliliği” adlı çalışmasında Eski Anadolu Türkçesinde sınırlandırma işlevi gören dört farklı {-(y)Xnca} formunun Doğu Trakya Ağzlarında işlekliliğini kaybetmeden korunduğu örneklerle ortaya koyulmuş ve açıklanmıştır (2016: 152-163).

Karpuz ve Salan, “Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’nde Çekim Edatı İşlevinde Kullanılan -IncA Ekli Zarf Eylem Yapıları” adlı yazılarında -IncA ekli zarf-fiil eki almış varınca, gelince, olunca, gidince, çıkınca, enince sözcüklerinin Seyahatnâme’de sınırlama bildiren çekim edatı işlevindeki kullanımlarını örneklerle açıklamışlardır (2014: 1-19).

Salan’ın Eski Anadolu Türkçesinde Sınırlandırma Yapıları adlı kitap çalışmasında, Eski Anadolu Türkçesinde sınırlandırma yapan unsurlar; hâl ekleri, zarf-fiil ekleri, çekim edatları, bağlama edatları işlevlerine göre incelenmiş, açıklanmış ve örneklendirilmiştir (Salan 2020).

Şahin, “Türkmen Türkçesinde Çekim Edatları ve Zarf-Fiil Ekleriyle Kurulan Yapılardaki Sınırlandırma İşlevleri” adlı yazısında Türkmen Türkçesinde sınırlandırma yapan çekim edatlarını ve zarf-fiilleri işlenmiştir. Makalede, sınırlandırma yapıları; zamanı başlangıç yönünden sınırlandırılanlar, zamanı bitiş yönünden sınırlandırılanlar, işaret ettiği unsurları vurgulayarak veya karşılaştırarak

sınırlandırıcılar, zarf-fiil ekleri ile kurulan sınırlandırma yapıları şeklinde incelenmiştir (2020: 77-98).

Söz olarak Güzel, “Çuvaşça {+(ç)çen} Sınırlama Biçim Biriminde Yeni İşlev Kazanımı” adlı çalışmasında Çuvaşça sınırlandırma durumunu işaretleyen ve bitiş sınırı gösteren {+(ç)çen} ekinin yeni işlev kazanımı üzerinde durmuştur (2023: 227-236).

Söz konusu çalışmalarda izlenen yöntem ve belirlenen sınırlandırma türlerinin sonraki çalışmalara örnek teşkil edeceği muhakkaktır. Eldeki çalışma da Kazan Tatarcasında sınırlandırma yapan ekleri bütünlüklü biçimde ortaya koyma amacının yanında; müstakbel çalışmalara tasnif ve inceleme bakımından model sunma düşüncesiyle hazırlanmıştır.

2. Sınırlandırma Yapan Ekler

2.1. Hâl Ekleri

2.1.1. {+çA}

Söz konusu ek, fiilin oluş veya yapılaş tarzını ifade etmek için isme eklenir (Ergin 2013: 239). Eski Türkçede (Tekin 2022: 109) ve Tarihi Kıpçak Türkçesinde {+çA} şeklinde (Argunşah ve Yüksekaya 2020: 334) olan bu ek Kazan Tatarcasına aynı şekilde geçmiştir (Öner 2022: 139). Eski Türkçede de zamanda ve mekânda sınırlandırma yapan (Erdal 2004: 376) söz konusu ek Kazan Tatarcasında ‘boyunca, kadar’ anlamıyla sınırlandırma yapmaktadır.

(1) *Bolar arasında gâsırlarça tartışuv devam itkendër.* [PKTY1]
“Bunlar arasında asırlarca tartışma devam etmiştir.”.

(2) *Ul seğatlerçe urınnan tormıy yattı.* [PKTY2]
“O, saatlerce yerinden kalkmadan yattı.”.

(3) *Şul kanunnarnı bügênçe (bügênge kader.-X.M.) ecnebiyeler (çitler) kullana.* [PKTY3]
“O kanunları bugüne kadar ecnebiyeler (yabancılar) kullanıyor.”.

(4) *Ul ayavsız köreşneñ serlerene bügên de kireğênçe töşenëp bëtüv cinël tügël bözge.* (TTAS III 2017: 267)
“O acımasız savaşın sırlarını bugün de gerektiği kadar anlamak kolay değil bize.”.

Söz konusu ek (1) ve (2) numaralı cümlede ‘boyunca’ anlamıyla hareketin başlangıç ve bitiş aralığını belirterek sınırlandırır. (3) numaralı cümlede hareketin bitiş sınırını gösterir. (4) numaralı cümlede miktar sınırlandırması yapar.

2.1.2. {+DA}

Söz öbeklerinde ve cümlelerde eylemin² gerçekleştiği yeri veya zamanı bildirmek için isimlere bulunma hâli eki getirilir (Hisamova 2006: 90). Kazan Tatarcasında urın vakıt kilëşë terimi ile açıklanan (Türk 2014: 94) bu hâl eki, Eski Türkçede ise {+DA} biçiminde bulunma-çıkma işlevleri ile tanıklanır (Tekin 2022: 106). Ek, Tarihî Kıpçak Türkçesine koşut şekilde (Argunşah ve Yüksekaya 2020: 334) bugün Kazan Tatarcasında {+DA} şeklindedir (bk. Öner 2022: 129). Ana işlevi bulunma olan ek, üzerine geldiği isimleri zaman ve mekânda sınırlandırır.

(5) *Êşler bolay barsa hiçsiksöz, un könde bêteçek.* [PKTY4]
“İşler bu şekilde giderse hiç şüphesiz on gün içinde bitecek.”

(6) *Bu öç könde her minutta minë çağırıp, kamçılar, multıklar bërlen kıynavnı köte idëm.* [PKTY5]
“Üç gün boyunca her dakika beni çağırıp kırbaç ve tüfek ile işkence etmelerini bekledim.”

(7) *Bu könnernë avılda ebiyeler atnası diyeler.* [PKTY6]
“Bu günlere köyde nineler haftası derler.”

(5) ve (6) numaralı örneklerde eylemin belli bir süre içinde gerçekleşeceği bildirilerek eylem zamanı sırasıyla on ve üç gün ile sınırlandırır. (7) numaralı örnekte ise eylemin belli bir mekân sınırı içinde gerçekleştiği belirtilerek sınırlandırma yapmıştır.

2.1.3. {+DAn}

Ayrılma hâli eki, fiilin gösterdiği hareketin kendisinden uzaklaştığına ve ayrıldığına işaret etmek için isme eklenir (Ergin 2013: 235). Ayrılma hâli eki Eski Türkçede ünsüz uyumuna bağlı olmayarak [+tın], [+tin], [+dın], [+din] şeklinde dar ünlülüydü (Ergin 2013: 236). Orhon Türkçesinde isimlerin bulunma-çıkma hâli {+DA} eki ile seyrek olarak da {+tAn} ile kurulmuştur (Tekin 2022: 106). Ergin’e göre {+DA} eki ayrılma hâli eki olmayıp bulunma hâli ekinin ayrılma eki fonksiyonunda kullanılmasıdır (2013: 236). Kıpçak Türkçesinde ise ayrılma hâli eki için çoğunlukla {+DIn}, nadiren de {+DAn} biçimi kullanılmıştır (Argunşah ve Yüksekaya 2020: 193). Söz konusu ek ayrılma işlevinden hareketle fiilin gerçekleştiği zamanı ve mekânı başlangıç yönünden sınırlandırır.

(8) *Utız yıldan böz yëğërmëncë gäsırnıñ işëğën yabarbiz.* [PKTY7]
“Otuz yıl sonra yirminci yüzyılın kapısını kapatacağız.”

² Çalışmada fiil ve eylem sözcükleri iki ayrı şeyi ifade edecek şekilde yan yana kullanılmıştır. Fiil, ilgili söz türünü belirtirken; eylem ise eyleme işini, hareketi ya da aksiyonu karşılar.

(9) 1960 yıllardan milliy edebiyatta psikologizm köçeyiv küzetële.
[PKTY8]
“1960’lı yıllardan beri millî edebiyatta psikolojinin güçlendiği
görölmektedir.”.

2.1.4. {+GA}

Yönelme hâli eki, fiilin gösterdiği hareketin kendisine doğru yaklaştığını ve yöneldiğini ifade etmek için isme eklenir (Ergin 2013: 233). İsmi fiillere yaklaşma hâlinde bağlanmasını sağlayan hâl yaklaşma hâlidir ve bu hâl daima ekle yapılıdır (Öner 2022: 126). Orhon Türkçesinde genellikle {+kA} şeklinde olan ek; birinci ve ikinci kişi iyelik eki almış sözlerin ardından {+A}, üçüncü kişi iyelik ekli isimlerden sonra ise {+ñA} biçimindedir (Tekin 2022: 104). Ek, Kıpçak Türkçesinde ünlüler ve tonlu ünsüzlerden sonra {+gA} tonsuz ünsüzlerden sonra {+kA}, iyelik eklerinden sonra yaygın olarak {+A} şeklinde kullanılır (Argunşah ve Yüksekaya 2020: 333). Kazan Tatarcasında ek Eski Türkçe biçimlerini korur (bk. Öner 2022: 127). Söz konusu ek fiilin gerçekleştiği zamanı ve mekânı bitiş yönünden sınırlandırır.

(10) *İrteden kiçke eşlep kesēpte.* [PKTY9]
“Sabahtan akşama kadar işte çalışıyor.”.

(11) *Şul vaktıka ezër bul!* [PKTY10]
“O vakte kadar hazır ol!”.

(12) *Kazanğa kite anıñ bër oçı, Kazanğa.* [PKTY11]
“Kazan’a kadar gider onun bir ucu, Kazan’a.”.

Söz konusu ek; (10) ve 11 numaralı örneklerde zamanı, (12) numaralı cümlede ise mekânı bitiş bakımından sınırlandırır.

2.2. Zarf-Fiil Ekleri

2.2.1. {-Ar... -mAs}

Oğuz ve Kıpçak dillerinde tanıklanan bu zarf-fiil kurulumu temel fiildeki hareketin, zarf-fiilin gösterdiği hareketin hemen arkasından gerçekleştiğini bildirir (bk. Korkmaz 2009: 1036). {-KAç} ve {-GAndA} ekleri ile karşılaştırıldığında zaman işlevi daha güçlü olan {-Ar... mAs} ekinde, başlangıç sınırı bildirimini çabukluk ifadesiyle gerçekleştirir.

(13) *Mēne... ayağınıñ tavişın işētër-işētmes yöreklerēm uynıy başladı.*
[PKTY12]
“İşte... ayağımın sesini duyar duymaz yüreğim oynamaya başladı.”.

(14) *Annan, kabınētunnan çığar-çıkmas, serkatibēne küz töşērdē.*
[PKTY13]
“Sonra, ofisinden çıkar çıkmaz başkâtibine baktı.”.

(15) *Ƙar kiter-kitmes b r n   yaz   e e - umırzaya ba  k tergen.*
[PKTY14]

“Kar erir erimez ilkin ilkbahar çiçeği kardelen ba  gösterir.”.

2.2.2. {-Gan A}

Hareket hâlindeki nesneyi isimlendiren {-GAN} sıfat-fiili ile {+ A} eşitlik ekinin dil bilgiselle mesi ile oluşan (bk.  ner 2022: 231) bu zarf-fiil eki; ‘+A kadar’ veya ‘-DI I kadar’ anlamıyla temel fiildeki eylemin, zarf-fiilin gösterdiği hareketin gerçekleştiği ana kadar s rd  n  belirtir. Böylelikle zamanda bitiş sınırını göstererek zaman ve miktar açısından bir sınırlandırma yapar.  nl  ve tonlu ünsüzlerle biten fiil kök ve gövdelerine /g/’li biçimleri; tonsuz ünsüzlerle biten fiil kök ve gövdelerine ise /k/’li biçimleri eklenir.

(16) *Min monı k lımdan kilgen  e lerme .* [PKTY15]

“Ben bunu elimden geldiği kadar yaparım.”.

(17) *Ƙazan a kitken  un t  ke a  a cıyam.* [PKTY16]

“Kazana gidinceye kadar on lira para biriktireyim.”.

(18) *Hırslı adem lgen  tıyılmas.* [PKTY17]

“A g zly insan ölünceye kadar durdurulmaz.”.

2.2.3. {-GAn I}

Bu ek, bitiş sınırını gösteren {-GAN A} eşitlik eki ile işlevsel ve biçimsel açıdan ko utluk gösterir. {-GAN I} biçimini oluşturan yapılardan {+ I}’nın {+ A}’dan geli mi  olması olasıdır: {-GAN A} > {-GAN I}. ‘+A kadar’ anlamıyla zamanda bitiş sınırını göstererek sınırlandırma yapar.

(19) *Monda ı kvartir h calarına da, bölme kirekmiy, eyberler m  z m bar an ı sözde torsın dip, hat cibergen iken.* [PKTY18]

“Buradaki ev sahiplerine de oda lazım değil ve e yalarım ben gidinceye kadar sizde dursun diye, mektup yazmış.”.

(20) *Min sin  al an ı unik  k n, al a  unik  k n yo lamadım, diy.*
[PKTY19]

“Ben seni alıncaya kadar on iki gün, alınca da on iki gün uyumamı tım.”.

(21) * l grek, etiy m  zin  maçına al an ı, avtobus b len kilgende, min anı citeklep tu talı  a  ader ozata  ı a id m.* [PKTY20]

“Eskiden babam kendine araba almadan önce otobüsle gidip geldiğinde ben ona eşlik edip dura a kadar u urlamaya çıkardım.”.

2.2.4. {-GAndA}

Hareket hâlindeki nesneyi isimlendiren {-GAn} sıfat-fiili ile {+dA} bulunma biçim biriminin dil bilgiselleşmesi ile oluşan (bk. Öner 2022: 232) bu zarf-fiil eki; ‘-iken, -DIĞIndA, -DIĞI esnada, -DIĞI sırada’ anlamlarıyla temel fiildeki eylemin, zarf-fiildeki hareketin gerçekleşmesinden sonra ortaya çıktığını göstererek zamanda başlangıç sınırlandırması yapmaktadır. Yapının ünlü ve tonlu ünsüzlerle biten fiil kök ve gövdelerine /g/’li biçimleri; tonsuz ünsüzlerle biten fiil kök ve gövdelerine ise /k/’li biçimleri eklenir.

(22) *Mině uramda Ruslan bēlen bērge kürgende, selamēmně baş kağıp kına ala da, matur irēnnerēn kısıp kına.* [PKTY21]

“Beni sokakta Ruslan ile birlikte gördüğünde selamımı yalnızca başını sallayarak aldı ve güzel dudaklarını sıktı.”

(23) *İşekten kabatlanıp çığıp kitkende, bēr nersenē anladım: min sinē yuğaltuvdan kurkam iken.* [PKTY22]

“Kapidan tekrar çıktığımda bir şeyi anladım: Ben seni kaybetmekten korkuyordum.”

2.2.5. {-KAç}

‘-IncA’ anlamıyla temel fiildeki eylemin, zarf-fiildeki hareketin gerçekleşmesinden sonra ortaya çıktığını göstererek (bk. Hisamova 2006:261) zamanda başlangıç sınırlandırması yapar.

(24) *Kazanğa kaytkaç, Könçığış pēdagogiya institutında hezmetēn devam ittēre.* [PKTY23]

“Kazan’a dönünce, Batı Pedagoji Enstitüsündeki işini devam ettirir.”

(25) *Min kitkeç, nindiy yañalıklar buldı- bērsēn de qaldırma.* [PKTY24]

“Ben gittikten sonra, ne yenilikler oldu, birisini bile saklama.”

(26) *Küpmēdēr vaqıt uzgaç, bēzde hēller tağın kuyırıp kittē.* [PKTY25]

“Biraz zaman geçince bizde olaylar tekrar sıklaştı.”

2.2.6. {-GAngA}

Hareket hâlindeki nesneyi isimlendiren {-GAn} sıfat-fiili ile {+gA} yönelme biçim biriminin dil bilgiselleşmesi ile oluşan bu zarf-fiil; temel fiildeki eylemin, zarf-fiildeki hareketin gerçekleşmesinden sonra ortaya çıktığını göstererek zamanda başlangıç sınırlandırması yapmaktadır. Türkiye Türkçesi {-All} zarf-fiili ve ‘+DAn beri’, ‘-DIĞI için’ yapısıyla aynı işlevde olan bu biçim birim eylemin hangi zamandan itibaren gerçekleşmekte olduğunu gösterir. Yapının ünlü ve tonlu ünsüzlerle biten fiil kök ve gövdelerine /g/’li biçimleri; tonsuz ünsüzlerle biten fiil kök ve gövdelerine ise /k/’li biçimleri eklenir.

(27) *Hatını ayırılıp kitkenge elle dürt yıl indě.*[PKTY26]
“Eşi ayrıldığından beri dört yıl olmuştur artık.”

(28) *Hatın kilgenge un kōn uzdı, kōmēş koşçıgım, bügēn gēne cıyınıp cavap yaza alam.* [PKTY27]
“Mektubun geleli on gün geçti, gümüş kuşcağım ben ancak bugün hazırlanıp yazabiliyorum.”

(29) *Karçıgım ülgenge bër yıl ütken idě.*[PKTY28]
“Karımın ölümünden beri bir yıl geçmişti.”

2.2.7. {-mAstAn}

{-mAs} sıfat-fiili ile {+tAn} çıkma biçim biriminin dil bilgiselleşmesi ile oluşan bu zarf-fiil, işlevsel açıdan Türkiye Türkçesindeki {-mAdAn} yapısıyla koşutluk gösterir. Bu yapı, temel fiildeki eylemin, zarf-fiildeki hareketin gerçekleşmesinden önce ortaya çıktığını göstererek ‘+DAn önce’ anlamı ile eylemin zamanda bitiş sınırını göstermektedir.

(30) *Bër minut ütmeden, Ğabdullin, yalğan sevdegerne iyertēp, yañadan Ğabdennesır efendě nomērına kēlēp kērdě.*[PKTY29]
“Bir dakika geçmeden, Ğabdullin, sahtekâr tüccarın peşine takılarak yeniden Ğabdinasır Efendi’nin odasına girdi.”

(31) *Emma ikě yıl ütmeden, Ğisametdin, mölketēn satıp, Kavkazğa Tiflis şeherēne küçtē hem ğailesēn de şunda küçērdě.*[PKTY30]
“Ancak iki yıl geçmeden Hisamettin, mülkünü satıp Kafkasya’ya Tiflis’e taşındı, ayrıca ailesini de oraya taşıdı.”

2.2.8. {-mIy}

{-mA} olumsuzluk biçim birimi ve {-y} zarf-fiilinin dil bilgiselleşmesi ile oluşan bu yapı (< mıy < ma-y* < ma-y-a*), tıpkı {-mAstAn} biçim birimi gibi işlevsel açıdan Türkiye Türkçesindeki {-mAdAn} yapısıyla koşutluk gösterir. Temel fiildeki eylemin, zarf-fiildeki hareketin gerçekleşmesinden önce ortaya çıktığını bildiren bu yapının işlevi bitiş sınırı bildirmektir.

(32) *Lekin mēn yıl da ütmiy, Könbatış feně, öyrençēk şekērtlėk başkıçın uzıp, Şerik öçēn ostazğa eylene bit.* [PKTY31]
“Ancak bin yıl bile geçmeden Batı bilimi çıraklık basamağını geçip Doğu için ustaya dönüşür.”

(33) *Lekin bër yıl ütmiy, tağın bër yaña köy çığa.*[PKTY32]
“Ancak bir yıl geçmeden yeni bir türkü çıkar.”

2.2.9. {-mIyçA}

{-mIy} zarf-fiilinin, sınırlama bildirimini pekiştiren {+çA} eşitlik biçim birimi ile yeniden dil bilgiselleşmesi ile ortaya çıkmıştır. İşlevsel açıdan {-mIy} biçim biriminden farksız olan bu yapı, temel fiildeki eylemin bitiş sınırının zarf-fiilin gösterdiği hareketin ortaya çıkmasından önce vuku bulduğunu gösterir.

(34) *Bu ikë kön ütmiyçe canğa tiydë, elle niqader eş eşledëler, tik könner gëne bik ekrën uzdi.* [PKTY33]

“Bu iki gün geçmeden canlarına yetti, ne kadar çok iş yaptılar, ancak günler çok yavaş geçti.”.

(35) *Biş yıl ütmiyçe, anı kirë kıytarıp alalmassız.* [PKTY34]

“Beş yıl geçmeden onu geri alamazsınız.”.

(36) *Üz kitabınıñ rehetën de kürmiyçe kitëp bardı, biçara.* [PKTY35]

“Zavallı, kendi kitabının keyfini sürmeden gitti.”.

2.2.10. {-p}

En eski dönemlerden beri var olan zarf-fiil ekidir. Kazan Tatarcasına gelinceye kadar tarih boyunca şekli değişmemiştir. (bk. Öner 2022: 230). Bu ek, temel fiildeki eylemin, zarf-fiildeki hareketin gerçekleşmesinden sonra ortaya çıktığını göstererek zamanda başlangıç sınırlandırması yapar.

(37) *Ebiynëñ monı kürëp bik açuvı kilgen.* [PKTY36]

“Yaşlı nine bunu görünce çok sinirlenmiş.”.

(38) *Bülmenë tutırğan marca hatınnarın araly-araly barıp, enisë yanına tēzlendë.* [PKTY37]

“Odayı dolduran Rus kadınların arasından geçip annesinin yanına diz çöktü.”.

(39) *Şeherge kilëp, ul kün zavodına eşke kërdë.* [PKTY38]

“Şehre gelip deri fabrikasında işe girdi.”.

2.2.11. {-vgA}

Söz konusu ek {-v} isim-fiil eki ve {+GA} yönelme hâlinin birleşmesiyle oluşmuştur. Bu ek, temel fiildeki eylemin, zarf-fiildeki hareketin gerçekleşmesinden sonra ortaya çıktığını bildirerek {-IncA} zarf-fiil ekinde olduğu gibi ‘+DAn sonra’ anlamı ile eylemin başlangıç sınırını gösterir.

(40) *Boları kitivge, ikëñçelerë kilër.* [PKTY39]

“Bunlar gidince ikinciler gelecek.”.

(41) *Alanlıkka kilüvge, barça bala-çağa ağaç başlarına ürmeledē.*
[PKTY40]
“Ormana gelince tüm çocuklar ağaçların tepelerine tırmandı.”.

2.3. Sınırlandırma Yapan Diğer Ekler

2.3.1. {+çI}

{+çA} eşitlik hâli ekiyle işlevce koşutluk göstermesi, her iki ekin köken yönünden ilişkili olduğunu düşündürür. Bu ek, zamirlerin bazı şekillerine eklenerek ‘kadar’ anlamı ile bitiş sınırlandırması yapan zarflar oluşturur (Ganiyev 2013: 240).

Ek Kazan Tatarcasında aşağıdaki örneklerde tanıklanır.

añarçı

Kazan Tatarcası teklik 3. kişi zamiri ul’un³ yön hâli çekiminden kalıplaşmış biçimi añar ‘ona doğru’ yapısının {+çI} ekini almasıyla oluşan zarf ‘ona kadar’ anlamıyla eylemin zamanda bitiş sınırını gösterir.

(42) *Añarçı üzëmnëñ avıruvımnı eykenim yuk idē.* [PKTY41]
“O vakte kadar hastalığımın hiç bahsetmemiştim.”.

moñarçı

İşaret zamiri bu’nun yön hâli çekiminden kalıplaşmış biçimi olan moñar yapısının {+çI} ekini almasıyla oluşan zarf ‘buna kadar, bugüne kadar’ anlamıyla eylemin zamanda bitiş sınırını gösterir.

(43) *Moñarçı aña tanış, işetkenē bulğan isëmmē?* [PKTY42]
“Bugüne kadar tanıdığın, duyduğun bir isim mi?”.

şuñarçı

İşaret zamiri şu’nun yön hâli çekiminden kalıplaşmış biçimi olan şuñar yapısının {+çI} ekini almasıyla oluşan zarf ‘ona kadar’ anlamına gelir ve bitiş sınır gösterir.

(44) *Şunarçı hatnı ölgërtëp kuyarğa kirek.* [PKTY43]
“O vakte kadar mektubu yetiştirmek gerek.”.

şuınçı

İşaret zamiri şu’nun ilgi hâli çekiminden kalıplaşmış biçimi olan şuın yapısının {+çI} ekini almasıyla oluşan zarf ‘ona kadar’ anlamıyla eylemin zamanda bitiş sınır gösterir.

(45) *Şuınçı mexebbetëbëz saklınsa.* [PKTY44]
“O vakte kadar aşkımız korunsun”.

³ Yalın olmayan zamirlerde ayrı bir *an* tabanının varlığı da kabul edilir (Erdal 2004: 199).

2.3.2. {+gAçA}/{+AçA} ⁴

Söz konusu ek, {+GA} veya iyelikli sözlerden sonra gelen {+A} ⁵ yönelme hâli ve {+çA} eşitlik hâli ekinin birleşmesi ile oluşmuştur (Coşkun 1997: 429). Bu ek, kalıplaşmamış yeni sınırlandırma zarflarının yapımında yaygın olarak kullanılır. ‘+A kadar’ (Uçar 2011: 433) anlamı ile eylemin zamanda ve mekânda bitiş sınırını göstermenin yanı sıra miktarın üst sınırını gösterir.

aħırğaça

Arapça kökenli āħır / āħir ‘son’ sözüne {+gAçA} ekinin gelmesiyle oluşan zarf, ‘sonuna kadar’ anlamı eylemin sona erdiği zamanı işaret ederek bitiş sınırı bildirir.

(46) *E yazuvçı aħırğaça itağat sakladı.* [PKTY45]
“Ama yazar sonuna kadar itaatini korudu.”

azağınaça

azağ ‘son kısım’ sözüne [+1] 3. kişi iyelik eki, zamir n’si ve {+AçA} ekinin gelmesiyle oluşan yapı, ‘sonuna kadar’ anlamı ile eylemin bitiş sınırını gösterir.

(47) *Kiçke kürke këbëk kabarıp kön azağınaça utırdı.* [PKTY46]
“Akşamleyin hindi gibi kabarıp gün sonuna kadar oturdu.”

azağkaça

azağ ‘son kısım’ sözüne {+gAçA} ekinin gelmesiyle oluşan yapı, ‘sonuna kadar’ anlamı ile eylemin bitiş sınırını gösterir.

(48) *Ĥatnı başınnan alıp azağkaça kabat ukip çıktım.* [PKTY47]
“Mektubu başından sonuna kadar tekrar okudum.”

bëzgeçe

bëz zamirine {+gAçA} ekinin gelmesiyle oluşan zarf ‘bize kadar’ anlamı ile eylemin bitiş sınırını gösterir.

(49) *Bëzgeçe de kilëp kitkenner, Bëzden soñ da kilër devërler.* (TTAS I 2015: 476)
“Devirler bize kadar gelip gitmişler, bizden sonra da gelir.”

bügñgeçe

bügñ ‘bugün’ sözüne {+gAçA} ekinin gelmesi ile oluşan zarf “bugüne kadar” anlamı ile eylemin zaman yönünden bitiş sınırını gösterir.

⁴ {+gAçA}/{+AçA}’nin hâl eki olup olmadığı tartışmalıdır. Bu ek ihtiyat kaydıyla sınırlandırma yapan ekler arasına alınmıştır.

⁵ Eski Türkçede olduğu gibi Kazan Tatarcasında da iyelikli sözlerden sonra yönelme hâli {+A} görülmektedir.

(50) *Bügengeçe alar öyrenëlmegen, bilgëlenmegen, açıklanmağan.*
[PKTY48]

“Onlar bugüne kadar öğrenilmemiş, belirlenmemiş, açıklanmamış.”.

ecelgeçe

ecel sözüne {+GAÇA} ekinin gelmesiyle oluşan zarf, ‘ölünceye kadar’ anlamı ile eylemin gerçekleştiği zamanı bitiş yönünden sınırlandırır.

(51) *Elëden-elë açılıvçı iskë yara këbëk, ecelgeçe üzë bëlen yörër.* (TTAS I 2015: 304)

“Daima, açılan eski bir yara gibi, ölünceye kadar kendisiyle duracak.”

elëgeçe

elë ‘şimdi’ sözüne {+gAÇA} ekinin gelmesiyle oluşan zarf ‘şimdiye kadar’ anlamı ile eylemin bitiş sınırını gösterir.

(52) *Bu hëlnë elëgeçe bërsëne de söylegenëm yuk idë.* [PKTY49]

“Bu durumu şimdiye kadar birisine bile söylememiştim.”.

gürgeçe

gür ‘mezar, kabir’ sözüne {+gAÇA} ekinin gelmesiyle oluşan zarf, ‘ölünceye kadar’ anlamı ile eylemin gerçekleştiği zamanı bitiş yönünden sınırlandırır.

(53) *Nige bëz balaçaktan gürgeçe bër-bërebëznë aldargä hem aldınırğa öyretebëz?* (TTAS 2015:131)

“Neden biz çocukluk çağından ölene kadar birbirimize aldatmayı ve aldanmayı öğretiriz?”.

hëzërgeçe

hëzër ‘şimdi’ sözüne {+gAÇA} ekinin gelmesiyle oluşan zarf, ‘şimdiye kadar, bugüne kadar’ anlamı ile eylemin gerçekleştiği zamanı bitiş yönünden sınırlandırır.

(54) *1996 yıldan başlap hëzërgeçe anıñ unaltı kitabı çıktı.* [PKTY50]

“1996 yılından itibaren bugüne kadar onun on altı kitabı çıktı.”.

irtengeçe

irten ‘sabah’ sözüne {+gAÇA} ekinin gelmesiyle oluşan zarf, ‘sabaha kadar’ anlamı ile eylemin gerçekleştiği zamanı bitiş yönünden sınırlandırır.

(55) *Tağın yokığa kittë hem irtengeçe başka uyanmadı.* [PKTY51]

“Tekrar uyumaya gitti ve sabaha kadar bir daha uyanmadı.”.

kiçkeçe

kiç ‘akşam’ sözüne {+gAÇA} ekinin gelmesiyle oluşan zarf, ‘akşama kadar’ anlamı ile eylemin gerçekleştiği zamanı bitiş yönünden sınırlandırır.

(56) *Ul kön kiçkeçe suğıştılar.* [PKTY52]

“O gün akşama kadar vuruştular.”.

köngeçe

kön ‘gün’ sözüne {+gAçA} ekinin gelmesiyle oluşan zarf, ‘... güne kadar’ anlamı ile eylemin gerçekleştiği zamanı bitiş yönünden sınırlandırır.

(57) *Bu köngeçe devam ittëk.* [PKTY53]

“Bugüne kadar devam ettik.”.

közgeçe

küz ‘güz, sonbahar’ sözüne {+gAçA} ekinin gelmesiyle oluşan zarf, ‘sonbahara kadar’ anlamı ile eylemin gerçekleştiği zamanı bitiş yönünden sınırlandırır.

(58) *1828 yılınıñ mart başınnan közgeçe yëğërmë ikë kıntsërt bire.* [PKTY54]

“1828 yılının Mart ayından sonbahara kadar yirmi iki konser verir.”.

kabërgeçe

kabër ‘kabir’ sözüne {+gAçA} ekinin gelmesiyle oluşan zarf, ‘ölünceye kadar’ anlamı ile eylemin gerçekleştiği zamanı bitiş yönünden sınırlandırır.

(59) *Gölşehide miña üz daruvın cibere kürsën indë, yahşılığın kabërgeçe onıtımam, diy.* [PKTY55]

“Gölşehide bana kendi ilacını göndersin şimdi, onun iyiliğini ölünceye kadar unutmam, diyor.”.

moñaça

bu zamirine {+gAçA} ekinin eşitlik hâli ekinin gelmesiyle oluşan zarf, ‘bugüne kadar’ anlamı ile eylemin gerçekleştiği zamanı bitiş yönünden sınırlandırır.

(60) *Moñaça koloniyede gël diyerlëk kulaqka çığarılgannar yeşedë.* [PKTY56]

“Bugüne kadar kolonide neredeyse her zaman bey yapılanlar yaşadı.”.

ozakkaça

ozak ‘uzun vakit boyunca’ sözüne {+gAçA} ekinin gelmesiyle oluşan zarf, ‘uzun vakit boyunca’ anlamı ile eylemin başlangıcı ve bitiş arasındaki zaman dilimini belirterek sınırlandırır.

(61) *Ayırım kürëneklë şehësler turında uqıp- işëtëp bëlüv yeş hetërde indë ozakkaça uyılıp kala.* [PKTY57]

“Farklı ünlü kişiler hakkında okuyup işitip bilgi sahibi olmak, genç hafıza da uzun zamanlar boyunca iz bırakır.”.

2.3.3. {+gInAk}

Ganiyev söz konusu biçimin, zarflara eklenmesi durumunda ilgili zarftaki anlamın daha da güçlendiğini ifade eder (Ganiyev 2013: 239). Bu ek ile oluşan bayağınak örneğine bakıldığında baya ‘eski, önceki, ilk bahsedilen, henüz’ sözüne ‘önceden beri’ anlamı ile başlangıç sınırı bildirimini kattığı izlenir.

(62) *Anı bayağınak şul borçığan iken.* [PKTY58]
“Onu bir süreden beri bu endişelendirmiş.”

2.3.4. {+In}

Söz konusu {+In} eki zarflara eklenerek yeni zarflar yapar ancak yeni oluşan zarfların anlamı daha güçlüdür. (bk. Ganiyev 2013: 243). Eklendiği sözün ifade ettiği zamanının başından sonuna kadar olan süreçte eylemin gerçekleştiğini bildirir. {+In} eki ile oluşturulan sınırlandırma zarfları şu şekildedir:

ceyñn

cey ‘yaz’ sözüne {+In} ekinin eklenmesiyle oluşmuştur. Söz konusu yapı ‘yaz boyunca’ anlamı eylemin başlangıcı ve bitişi arasındaki zaman dilimini belirterek sınırlandırır.

(63) *Kışın karavılçı, ceyñn kötüvçë.* [PKTY59]
“Kış boyunca bekçi yaz boyunca çoban.”

köndëzñn

köndëz ‘gündüz’ sözüne {+In} ekin gelmesiyle oluşan zarf, ‘gündüz vakti boyunca’ anlamı eylemin başlangıcı ve bitişi arasındaki zaman dilimini belirterek sınırlandırır.

(64) *Köndëzñn tank ëçënde, tönñn tank töbënde uturdım.* [PKTY60]
“Gündüz tankın içinde, gece tankın önünde oturdum.”

közñn

köz ‘güz, sonbahar’ sözüne {+In} ekin gelmesiyle oluşan zarf, ‘güz boyunca’ anlamı eylemin başlangıcı ve bitişi arasındaki zaman dilimini belirterek sınırlandırır.

(65) *Közñn tan bik aşıkmyça gına ata.* [PKTY61]
“Sonbahar boyunca güneş iyice yavaş doğuyor.”

kışın

kış sözüne {+In} ekin gelmesiyle oluşan zarf, ‘kış boyunca’ anlamı eylemin başlangıcı ve bitişi arasındaki zaman dilimini belirterek sınırlandırır.

(66) *Kışın kolhozda eşlemiy.* [PKTY62]
“Kış boyunca çiftlikte çalışmıyor.”

tönən

tön “gece” sözüne [+ən] eki gelmesiyle oluşan zarf, ‘gece vaktinde, gece boyunca’ anlamıyla eylemin başlangıcı ve bitişi arasındaki zaman dilimini belirterek sınırlandırır.

(67) *Tönən yanğan yoldız yemlerek.* [PKTY63]
“Gece vaktinde parlayan yıldız daha güzeldir.”.

yazın

yaz ‘ilkbahar’ sözüne {+In} ekin gelmesiyle oluşan zarf, ‘ilkbahar boyunca’ anlamı ile eylemin başlangıcı ve bitişi arasındaki zaman dilimini belirterek sınırlandırır.

(68) *Yazın, ceyən monda tuqtavsız koyaş kızdıra.* [PKTY64]
“Güneş, ilkbahar ve yaz boyunca burada aralıksız ısıtır.”.

2.3.5. {+lAp}

{-lA} isimden fiil yapım eki ile {-p} zarf-fiil ekinden oluşan {-lAp}> {+lAp} ekinde, {-p} zarf-fiil eki görev boşalması yaşayarak tarz işlevi izlenemez duruma gelmiş ve {-lA} eki ile yeni zarf sözler yaratan donuk bir şekil durumuna gelmiştir. {+lAp} eki Tatar ve Başkurt gramerlerinde bir zarf yapım eki olarak ele alınsa da, bu dillerde her zaman kalıplaşmış zarf sözler yaratmaz. Bu nedenle ilgili eki alan örneklerin tespitinde dikkatli olmak gerekmektedir. Tatar Grammatikası’nda söz konusu ek ile ilgili olarak “+lAp ekli sözlerin dilde gerçek fiil şekilleri yoksa bunlar şüphesiz zarf oluşturur” bilgisi verilmektedir. Bu ekle yapılan zarflar sayı; zaman, ölçü, miktar ve hâl zarfları olmak üzere dört farklı başlık altında incelenebilir (Güzel 2010a: 58). Diğer Türk dillerinde farklı sesçil biçimleriyle izlenen eki, {+lAsA} şeklindeki işlevsel ve biçimsel koşutuyla Çuvaşçada dahi tanımlamak mümkündür (bk. Güzel 2010b: 37-46). Eklendiği zaman ve miktar sözlerini zaman ve miktar açısından sınırlandırır (Ganiyev 2013: 237).

Güzel (2010a) tarafından üç ciltlik ilk anlatmalı sözlük çalışması olan TTAS temelinde yapılan çalışmada elde edilen verilere göre +lAp ekinin Kazan Tatarcasında zaman ve miktar sınırı bildiriminde bulunduğu örnekler şöyledir:

Zaman bakımından sınırlandığı örnekler: atnalap ‘bir ya da birkaç hafta boyunca’; aylap ‘ay boyunca’; başlap ‘itibaren, sonra’; könlep ‘gün boyu’; ozaqlap ‘uzun süre’; seğatlep ‘bir ya da birden çok saat boyunca’; seğundlap ‘bir saniye kadar’; sezonlap ‘sezon boyunca’; yıllap ‘yıllarca, yıl kadar’

Miktar bakımından sınırlandığı örnekler: çakrımlap ‘kilometrelerce’; çileklep ‘kova ölçüsünde’; distelep ‘bir deste civarında’; grammlap ‘gram

ölçüsünde'; kuşuçlap 'iki avuç'; teñkelep 'bir akçe ölçüsünde'; tonnalap 'tonlarca'.

atnalap

atna 'hafta' sözüne {+lAp} ekinin getirilmesiyle oluşan zarf 'bir ya da birkaç hafta boyunca' anlamı ile eylemin gerçekleştiği zamanı sınırlandırır.

(69) *Helim bürë çokırında bër atnalap yeşedë.* [PKTY65]
"Helim kurt ininde bir hafta boyunca yaşadı."

aylap

ay 'ay' sözüne {+lAp} ekinin getirilmesiyle oluşan zarf 'ay boyunca' anlamı ile eylemin gerçekleştiği zamanı sınırlandırır.

(70) *Bër öç aylap ezliy torğaç, Përlovka digen stantsiyede iskë daça taptım.* [PKTY66]
"Bir üç ay boyunca arayınca Perlovka denen istasyonda eski bir yazlık buldum."

çaqrımlap

çaqrım 'kilometre' sözüne {+lAp} ekinin getirilmesiyle oluşan zarf 'kilometrelerce' anlamı ile miktarı sınırlandırır.

(71) *Gaziz de arıdı, un çaqrımlap yörgeñbëzdër.* [PKTY67]
"Gaziz de yoruldu, on kilometre kadar yürümüşüzdür."

çileklep

çilek 'kova' sözüne {+lAp} ekinin getirilmesiyle oluşan zarf 'kova ölçüsünde' anlamı ile miktarı sınırlandırır.

(72) *Qartuf aşattıñ çileklep.* [PKTY68]
"Bir kova dolusu patates yedirdin."

distelep

diste 'deste' sözüne {+lAp} ekinin getirilmesiyle oluşan zarf 'bir deste civarında' anlamı ile miktarı sınırlandırır.

(73) *Yazgannarı da bik az: nibarı ikë distelep şıgır.* [PKTY69]
"Yazdıkları da çok az: sadece iki düzine kadar şiir."

grammlap

gramm 'gramm' sözüne {+lAp} ekinin getirilmesiyle oluşan zarf 'gram ölçüsünde, gram kadar' anlamlarıyla miktarı sınırlandırır.

(74) *Yözer grammlap tottı.* [PKTY70]
"Yüz gram kadar tuttu."

könlep

kön 'gün' sözüne {+lAp} ekinin getirilmesiyle oluşan zarf 'gün boyu' anlamı ile eylemin gerçekleştiği zamanı sınırlandırır.

(75) *Küpmě küzler sině könlep küzliy.* [PKTY71]
“Nice gözler gün boyunca seni gözetliyor.”

kuşuçlap

kuş 'iki, çift' ve uç 'uç' sözlerinin birleşmesiyle oluşan kuşuç 'iki avuç' sözüne {+lAp} ekinin getirilmesiyle oluşan zarf 'iki avuç kadar' anlamı ile miktarı sınırlandırır.

(76) *Annarı kuşuçlap İděl suyn aldı da kükke çöydě.* [PKTY72]
“Ondan sonra iki avuç İdil suyunu aldı ve göğe saçtı.”

ozaklap

ozak 'uzun vakit boyunca, uzak' sözüne {+lAp} ekinin getirilmesiyle oluşan zarf 'uzun süre boyunca' anlamı ile eylemin gerçekleştiği zamanı sınırlandırır.

(77) *Kız da ozaklap uylana.* [PKTY73]
“Kız da uzun süre boyunca düşünür.”

seğatlep

seğat 'saat' sözüne {+lAp} ekinin getirilmesiyle oluşan zarf 'bir ya da birden çok saat boyunca' anlamı ile eylemin gerçekleştiği zamanı sınırlandırır.

(78) *Běr seğatlep bargannan soñ, Spas şherěn uzdıq* [PKTY74]
“Bir saat boyunca gittikten sonra, Spas şehrini geçtik.”

sěkundlap

sěkund 'saniye' sözüne {+lAp} ekinin getirilmesiyle oluşan zarf 'bir saniye kadar' anlamı ile eylemin gerçekleştiği zamanı sınırlandırır.

(79) *20 sěkundlap torğannan soñ ul ıgı-zıgı tavış bėlen oktyabrniñ salkın cilėnnen siskeněp kittě...* [PKTY75]
“20 saniye kadar durduktan sonra o huzursuz bir sesle ekimin soğuk rüzgarından dehşete kapıldı.”

sězonlap

sězon 'sezon' sözüne {+lAp} ekinin getirilmesiyle oluşan zarf 'sezon boyunca' anlamı ile eylemin gerçekleştiği zamanı sınırlandırır.

(80) *Sězonlap hem törlě vaqıtta.* [PKTY76]
“Sezon boyunca ve farklı vakitte.”

teñkelep

teñke 'akçe' sözüne {+lAp} ekinin getirilmesiyle oluşan zarf 'bir akçe ölçüsünde' anlamı ile miktarı sınırlandırır.

(81) *Emma, kiyev, ul burıçnı öç teñkelep tülep ëtlenme indë, yemë.* (TTAS V 2019: 462)

“Fakat, Damat bu borcu üç akçe ile ödüyor, dert etme artık, olur mu?”.

tonnalap

tonn ‘ton’ sözüne {+IAp} ekinin getirilmesiyle oluşan zarf ‘tonlarca’ anlamı ile miktarı sınırlandırır.

(82) *Anilin kompaniyesë zavodlarında hezër eşnëñ iñ çëtëreklë çağı: biş yöz tonnalap tëtril şunda tuplanğan.* [PKTY77]

“Anilin şirketinin fabrikalarında şimdi işin en hassas dönemi: beş yüz ton kadar tetril orada toplanmış.”.

yıllap

yıl ‘yıl’ sözüne {+IAp} ekinin getirilmesiyle oluşan zarf ‘yıl boyunca’ anlamı ile eylemin gerçekleştiği zamanı sınırlandırır.

(83) *Suğıştan kaytkaç bëz unikë yıllap ayırım tordık.* [PKTY78]

“Savaştan dönünce biz on iki yıl boyunca ayrı durduk.”.

2.3.6. {+IAş}

{+IAş} eki sıfat türünden sözlere gelerek kökün anlamına uygun miktar zarfları oluşturur (Ganiyev 2013: 236-237). Söz konusu ekin sınırlandırma oluşturduğu aşağıdaki örnek belirlenmiştir:

yartılaş

yartı ‘yarım’ sözüne {+IAş} ekinin eklenmesi ile oluşan yapı ‘yarısına kadar’ anlamıyla miktarın üst sınırını gösterir.

(84) *Çokır yartılaş tuldi.* [PKTY79]

“Çukur yarısına kadar doldu.”.

2.3.7. {+IAAtA}

{+IAAtA} eki zaman ifadeli söze eklenerek zamanın bütününe işaret eden zarf meydana getirir. Söz konusu ek aşağıdaki sınırlandırma zarflarını oluşturur.

bötënlete

bötën ‘tam, tamamen’ sözüne {+IAAtA} ekinin eklenmesiyle oluşmuştur. Söz konusu yapı ‘tamamen, sonuna kadar’ anlamlarıyla miktarı sınırlandırır.

(85) *Cıynapalyk igënnëñ bötënlete barısın.* (TTAS I 2015:594)

“Ekinlerin hepsini sonuna kadar toplayalım.”.

ceylete

cey ‘yaz’ sözüne zarf yapan {+lAtA} ekinin eklenmesi ile oluşmuştur. (bk. Ganiyev 2013: 236-237). Söz konusu yapı eylemin başlangıcı ve bitişi arasındaki zaman dilimini belirterek sınırlandırır.

(86) *Ukuvçılar ceylete etiy-eniylerëne kır eşlerënde bulıstı.* (TTAS II 2016: 284)

“Öğrenciler yaz boyu anne ve babalarına tarla işlerinde yardım etti.”.

2.3.8. {+lAy}

Mekân ve miktar ifade eden köklere gelerek zarf sözler oluşturan ek, aşağıdaki sınırlandırma zarflarını oluşturur.

bötënley

bötën sözüne {+lAy} ekinin gelmesiyle oluşan (Ganiyev 2013: 238) yapı, ‘sonuna kadar, boyunca, tamamen’ anlamlarıyla eylemin gerçekleştiği zaman ve mekân aralığını sınırlandırır.

(87) *Avırğaç, bër yıl bötënley ukıy almadım.* [PKTY80]

“Hastalandığımda bir yıl boyunca okuyamadım.”.

yartılay

yartı ‘yarım’ sözüne {+lAy} ekinin eklenmesi ile oluşan yapı ‘yarısına kadar’ anlamıyla miktarın üst sınırını gösterir.

(88) *Uyanıp, küz açuv bëlen şuňa karadım - karavatı buş, yartılay eçëlgen sötë staķanda tora...* [PKTY81]

“Gözümü açar açmaz ona baktım. Yatağı boş ve yarısına kadar içilmiş süt bardakta duruyor”.

2.3.9. {+lIy}

Söz konusu ek eklendiği kökün anlamına uygun olarak eylemin gerçekleştiği zamanı ve mekânı sınırlandırır (Ganiyev 2013: 238).

ceyliy

cey ‘yaz’ sözüne {+lIy} ekinin gelmesiyle oluşan söz konusu yapı, eylemin başlangıcı ve bitişi arasındaki zaman dilimini belirterek sınırlandırır.

(89) *Alarnıñ uynça, bëz bit ceyliy hücüm ite bëlmiybëz.* [PKTY82]

“Onların düşüncesine göre biz yaz boyunca hücum edemeyiz.”.

közliy

köz ‘güz, sonbahar’ sözüne {+lIy} ekinin gelmesiyle oluşan söz konusu yapı, eylemin başlangıcı ve bitişi arasındaki zaman dilimini belirterek sınırlandırır.

(90) *Qışly hem közliy kolhoz üz kolhozçılarına ikmek, un, aşlyk bire.* (TTAS III 2017: 414)

“Kış ve sonbahar boyunca çiftlik kendi çiftçilerine, un ve tahıl verir.”.

qışly

kış sözüne {+Ily} ekinin gelmesiyle oluşan söz konusu yapı, eylemin başlangıcı ve bitişi arasındaki zaman dilimini belirterek sınırlandırır.

(91) *Qışly şunu aşap simërëp yatar.* [PKTY83]

“Kış boyunca bunu yiyip şişmanlar.”.

üteliy

üte‘öte taraf’ sözüne {+Ily} ekinin gelmesiyle oluşan söz konusu yapı, ‘başından sonuna kadar’ anlamıyla eylemin gerçekleştiği mekânı başlangıç ve bitiş yönünden sınırlandırır.

(92) *Üteliy kürëñëp torğan buş vağonnardan sinar can iyese de töşmedë.* [PKTY84]

“Baştan başa görünen boş vagonlardan tek bir canlı bile inmedi.”.

2.3.10. {+nI}

Belirme hâli eki ile biçimsel benzerlik gösteren {+nI} ekinin aynı dil ortamının paylaşıldığı Çuvaşça ve Fin dillerinin analogik etkisinde gelişmiş biçimler olduğu düşünülmektedir (Öner 2011c: 244). Zira tarihî devirlerde {+nI} da dâhil olmak üzere belirtme hâli ekinin hiçbir şeklinin zarf yapmasıyla karşılaşmamıştır. Bu sebeple belirtme hâlinin zarf yapması mümkün değildir (bk. Öner 2011c: 237-244). Söz konusu {+nI} biçimi eklendiği kökün anlamına uygun zaman zarfları yapmaktadır. Bu zaman zarfları söze ‘boyunca’ anlamı vererek eylemin gerçekleştiği zamanın başlangıcını ve bitişini sınırlandırır.

(93) *Bu ikë könnë yorttan çıkmagan idëñ anı.* [PKTY85]

“Bu iki gün boyunca evden çıkmadın.”.

2.3.11. {+rAk}

[+rAk] eki zarfları ve sıfatları ‘daha’ anlamı ile pekiştirir. Söz konusu ek, miktarın alt sınırını gösteren aşağıdaki zarf yapısını oluşturur

bigrek

big ‘fazla’ sözüne kuvvetlendirme eki [+rek] gelmesiyle oluşan zarf, ‘daha fazla’ anlamı ile miktarın alt sınırını bildirerek sınırlandırma işlevi görür.

(94) *Minnen bigrek anıñ süzëne eniy aptıradı.* [PKTY86]

“Annem onun sözüne benden daha fazla şaşırды.”.

(95) *Tik alarnıñ h zmet cim ş n  zler nnen bigrek başkalar faydalana!*
[PKTY87]
“Ancak onların emeklerinin meyvesinden kendilerinden daha fazla başkaları faydalanır!”.

Sonuç

Çalışmada elde edilen veriler aşağıda maddeler hâlinde sunulmuştur:

(i) Kazan Tatarcasında başlangıç sınırı bildiren biri (1) hâl eki, altısı (6) zarf-fiil eki olmak üzere yedi (7) ek tespit edilmiştir. {+DAn} hâl eki dışındaki söz konusu zarf-fiil ekleri şunlardır: {-Ar... -mAs}, {-GAndA}, {-KAç}, {-GAngA}, {-p}, {-vgA}.

(ii) Kazan Tatarcasında bitiş sınırı bildiren ikisi (2) hâl eki, beşi (5) zarf-fiil eki, ikisi (2) sınırlandırma yapan ek olmak üzere dokuz (9) ek tespit edilmiştir. {+çA} ve {+GA} hâl ekleri ile bitiş sınırı bildiriminde bulunan {-GANçA}, {-GANçI}, {-mAstAn}, {-mIy}, {-mIyçA} zarf-fiil ekleri dışında {-çI} ve {-gAçA} şeklinde iki (2) adet de sınırlandırma yapan ek bulunmaktadır.

(iii) Kazan Tatarcasında müstakil olarak başlangıç ve bitiş sınırı bildiren yukarıdaki ek ve dil bilgisel sözler dışında ‘boyunca’ ‘başından sonuna kadar’ anlamı ile zamanın ve mekânın başı ile sonu arasındaki aralığı gösteren ek ve biçimler de bulunmaktadır. Çalışmada açıklanan kabiliyete sahip iki (2) hâl eki, altı (6) sınırlandırma yapan ek tespit edilmiştir. Sırasıyla bunlar {+çA}, {+dA} ekleri; sınırlandırma yapan {+In}, {+lAp}, {+lAtA}, {+lAy}, {lIy}, {+nI} ekleridir.

(iv) Kazan Tatarcasında sınır bildiriminde bulunan bazı söz ve yapılar, derecelendirilen ögeyi miktar açısından sınırlandırabilir. Buradaki miktar bilgisini oran vb. bilgiler ile düşünmek gerekmektedir. Kazan Tatarcasında miktar açısından sınır bildiriminde bulunan bir (1) hâl eki, bir (1) zarf-fiil eki, beş (5) sınırlandırma yapan ek tespit edilmiştir. Bunlar sırasıyla {+çA} hâl eki; {-GANçA} zarf-fiili; {+DAn aça}, {+DAn arı}, {+DAn artıķ}, {+DAn ziyade}, {+DAn biter} son çekim edatları; {+lAp}, {+lAş}, {+lAtA}, {+lAy}, {+rAk} zarf ekleridir.

(v) Çalışmada sınır bildiriminde bulunan bazı eklerin kimilerinin farklı sınır bildirimlerini bir arada sunduğu gör lmektedir. Bu nedenle bu sınırlandırma ekleri, ilgili olduğu işlev dikkate alınıp farklı başlıklar altında müstakil Şekilde değerlendirilmişlerdir. Söz konusu sınırlandırma  geleri Şöyle ifade edilebilir:

a) Hâl eklerinden {+çA} hem bitiş sınırı hem miktar sınırı belirlemektedir.

b) Zarf-fiil eklerinden {-GANçA} da hem bitiş hem miktar sınırı bildirmektedir.

c) Sınırlandırma yapan ekler başlığı altında incelenen {+lAp} eki ‘boyunca’ anlamı ile eylemin gerçekleştiği zaman aralığını belirterek sınırlandırma yapmasının yanında, yöz-lep ‘yüzlerce’ örneğinde olduğu gibi miktar sınırı da bildirmektedir.

Yazar Katkı Oranı (Author Contributions): Mustafa Sefer Gelen (%100)

Yazarların Etik Sorumlulukları (Ethical Responsibilities of Authors): Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması (Conflicts of Interest): Çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

İntihal Denetimi (Plagiarism Checking): Bu çalışma intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir.

Kaynakça

Argunşah, Mustafa; Yüksekaya, Gülden Sağıol (2020).*Karahanlıca Harezmece Kıpçakça Dersleri*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Biray, Nergis (2008). “Kazak Türkçesinde Sınırlandırma İşlevli Dil Birlikleri Üzerine: Gana, Qana, Tek, Aq”.*ModernTürklükAraştırmalarıDergisi*, C. 5, Sayı: 8, 48-83.

Coşkun, Volkan (1997). “Tarihi Türk Lehçeleri ve Özbek Türkçesinde Zaman ve Mekânda Sınırlama Görevi Üstlenen Yapılar”.*Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 45, 429-438.

Demirbilek, Salih (2008). “Tegi Edatı ve Türevleri”.*Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume 1/2, 94-101.

Erdal, Marsel (2004). *A grammar of Old Turkic*. Leiden: Brill,

Ergin, Muharrem (2013).*Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.

Ganiyev, Fuat Aşrafoviç (2013).*BugünküTatarTürkçesiSözYapımı* (Akt. Özşahin, M.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Güzel, Sinan (2010a). “Türkçede -lA-p> +lAp Zarf Kalıplaşması: Tatarca ve Başkurtça Örneği”.*Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, Bahar, 54-64.

Güzel, Sinan (2010b). “Çuvaşça +lA(t)sA Üzerine”.*Türkbilig Türkoloji Araştırmaları 2010/20*. Ankara, 2010b, 37-46.

Güzel, Sinan (2023). “Çuvaşça {+(ç)çen} Sınırlama Biçim Biriminde Yeni İşlev Kazanımı”. Prof. Dr. Zeki Kaymaz Armağanı [Editörler: Prof. Dr. Caner KERİMOĞLU - Prof. Dr. İbrahim ŞAHİN - Prof. Dr. Ekrem AYAN], Ankara: Pegem Akademi, 2023, 227-236.

Hisamova, Fehime Mirgaliyevna (2006).*TatarTələMorfoloğiyesē*. Kazan: Megarif Neşriyatı.

Hünerli, Bülent (2016). “Eski Anadolu Türkçesinde Sınırlama İşlevindeki ‘-(y)Xnca Dek/Degin/Kadar’ Ara Formunun Doğu Trakya Ağzlarındaki Görünümü ve ‘-(Y)Xnca’ Zarf-Fiilinin Kullanım Çeşitliliği”.*Türk Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi 1 (7)*, 152-163.

Karpuz, Hacı Ömer; Salan, Erkan (2014). “Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’nde Çekim Edatı İşlevinde Kullanılan -lncA Ekli Zarf Eylem Yapıları”.*Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 35, 1-19.

- Korkmaz, Zeynep (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öner, Mustafa (2011a). “Tatarca Kısa Dil Bilgisi” *Türkçe Yazıları*. İstanbul: Kesit Yayınları, 81-165.
- Öner, Mustafa (2011b). “Türkçede Çekim Edatlarının Karşılaştırma ve Sınırlandırma Bağlantıları” *Türkçe Yazıları*. İstanbul: Kesit Yayınları, 39-47.
- Öner, Mustafa (2011c). “Kuzey Batı Türkçesinde -nI Ekli Zaman Zarfları”. *Türkçe Yazıları*, İstanbul: Kesit Yayınları, 237-244.
- Öner, Mustafa (2015). *Kazan, Tatar Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öner, Mustafa (2022). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- PKTY: *Pismenny korpus tatarskogo yazıka / Tatar tēlēññ yazma korpusı*. <https://search.corpus.tatar/Pismenny korpus tatarskogo yazıka>, Erişim 01.05.2023-05.07.2024.
- Salan, Erkan (2020). *Eski Anadolu Türkçesinde Sınırlandırma Yapıları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şahin, Savaş (2020). “Türkmen Türkçesinde Çekim Edatları ve Zarf-Fiil Ekleriyle Kurulan Yapılardaki Sınırlandırma İşlevleri”. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (50), 77-98.
- Tekin, Talat (2022). *Orhon Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TG 2015: *Tatar Grammatikası*. (Proyekt cit. M.Z: Zekiyev; Red. F M. Hisamova). I Tom. Kazan: İbrahimov ismēndegē tēl, edebiyat hem sengat’ institutu.
- TG 2016: *Tatar Grammatikası*. (Proyekt cit. M.Z: Zekiyev; Red. F M. Hisamova). II Tom. Kazan: İbrahimov ismēndegē tēl, edebiyat hem sengat’ institutu.
- TTKTES 2001: *Tatar Tēlēññ Kısqaça Tarihi-Ėtimologik Süzlēğē*. Ehmetyenov R. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- TTAS I-1977: *Tatar Tēlēññ Añlatmalı Süzlēğē*, Abdullin İ.A, Vahitova S.B., Gazizova. F.M. – Gaynanova L.R., Ganiyev, F.E., Möhemmediyev, M.G., Hanbikova, Ş. S., Ehmetyanov, R.G., Ahuncanov, G.H., Mingulova, R.R., I Tom. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- TTAS I-2015: *Tatar Tēlēññ Añlatmalı Süzlēğē*. Sabitova, İ. İ., Gaynettinova, A. F., Borhanova, Y. F., Galimova, O. N., Saberova, G. G., Gaffarova, F.F., Safina, E. Y., Timerhanov A. E., Abdullina, R.R., Seferov, R. T., Tahirova F. İ, I Tom. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- TTAS II-1979: *Tatar Tēlēññ Añlatmalı Süzlēğē*. Abdullin İ.A, Vahitova S.B., Gazizova. F.M., Gaynanova L.R., Ganiyev, F.E., Möhemmediyev, M.G., Hanbikova, Ş. S., Ehmetyanov, R.G., Ahuncanov, G.H., Mingulova, R.R. II Tom. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- TTAS II-2016: *Tatar Tēlēññ Añlatmalı Süzlēğē*. Sabitova, İ. İ., Gaynettinova, A. F., Borhanova, Y. F., Galimova, O. N., Saberova, G. G., Gaffarova, F.F., Safina, E. Y., Timerhanov A. E., Abdullina, R.R., Seferov, R. T., Tahirova F. İ. II Tom, Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- TTAS III-1981: *Tatar Tēlēññ Añlatmalı Süzlēğē*. Abdullin İ.A, Vahitova S.B., Gazizova. F.M. – Gaynanova L.R., Ganiyev, F.E., Möhemmediyev, M.G., Hanbikova, Ş. S., Ehmetyanov, R.G., Ehmetyova R. G. III Tom, Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- TTAS III-2017: *Tatar Tēlēññ Añlatmalı Süzlēğē*. Sabitova. İ. İ., Gaynettinova, A. F., Borhanova, Y. F., Galimova, O. N., Saberova, G. G., Gaffarova, F.F., Safina, E. Y., Timerhanov A. E., Abdullina, R.R., Seferov, R. T., Tahirova F. İ, III Tom. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.

TTAS IV-2018: *Tatar Tələññ Añlatmalı Süzləğə*. Sabitova. İ. İ., Gaynettinova, A. F., Borhanova, Y. F., Galimova, O. N., Saberova, G. G., Gaffarova, F.F., Safina, E. Y., Timerhanov A. E., Abdullina, R.R., Seferov, R. T., Tahirova F. İ, IV Tom. Kazan: TatarstanKitapNeşriyatı.

TTAS V-2019: *Tatar Tələññ Añlatmalı Süzləğə*. Sabitova. İ. İ., Gaynettinova, A. F., Borhanova, Y. F., Galimova, O. N., Saberova, G. G., Gaffarova, F.F., Safina, E. Y., Timerhanov A. E., Abdullina, R.R., Seferov, R. T., Tahirova F. İ, V Tom. Kazan: TatarstanKitapNeşriyatı.

TTAS VI-2021: *Tatar Tələññ Añlatmalı Süzləğə*. Sabitova. İ. İ., Gaynettinova, A. F., Borhanova, Y. F., Galimova, O. N., Saberova, G. G., Gaffarova, F.F., Safina, E. Y., Timerhanov A. E., Abdullina, R.R., Seferov, R. T., Tahirova F. İ, VI Tom. Kazan: TatarstanKitapNeşriyatı.

TTDS-2009: *Tatar Tələññ Dialektologik Süzləğə*. Bayazitova F. S., Ramazanova D.B., Sadikova Z. R., Heyrettinova T. H., Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.

Türk, Ahmet Turan. (2014). *Nurihan Fettah'ın "Sızgıra Torgan Uklar" Romanı Üzerine Dil İncelemesi (Giriş–İnceleme–Metin–Dizin)* İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi.

Uçar Filiz Meltem. (2011). "Çağatay Türkçesinde Sınırlama Hâli". *Türklük Bilimi Araştırmaları*. Sayı: 29, 421- 445, 2011.

Yıldırım, Faruk. (2009). "Anadolu Ağızlarında Sınırlandırma Gösteren Yapılar". *Türk Dilleri Araştırmaları*. 19, 185-121.

Bütüncə

[PKTY1] Исхакый, Гаяз. (1999). *Әсәрләр. Унбиш томда. 7 том: Публицистика*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.

[PKTY2] Ибраһимов, Галимджан. (2019). *Әсәрләр Унбиш томда. 4 том*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.

[PKTY3] Миңнегулов, Хатип. (2007). *Чит илләрдәге татар әдәбияты: Уку-укыту басмасы*. Казан: Мәгариф.

[PKTY4] Алиш, Абдулла. (2006). *Якты күл буге: Повесть*, Кереш сүз авт. Ә.Хәсәнов. Казан: Татарстан китап нәшрияты.

[PKTY5] Исхакый, Гаяз. (1991). *Зиндан: сайланма проза һәм сәхнә әсәрләре*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.

[PKTY6] Тимергалин, Адлер. (2022). *Сайланма әсәрләр. 2 том: Публицистик язмалар һәм мәкаләләр*. Казан: Татарстан Китап Нәшрияты.

[PKTY7] Гыйләжев, Аяз. (2002). *Сайланма әсәрләр. 5 томда. 1 том: Повестьлар*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.

[PKTY8] Әпсәләмов, Габдрахман. (2009). *Сайланма әсәрләр: 5 томда. 1 том: Газинур: роман*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.

[PKTY9] Алсу, Нәжми. *Узум тәлгәше: Шигырләр, поэмалар, сәхнә әсәре* ([https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwia0IXSluyGAXXVA9sEHdi6BJcQFnoECA8QAQ&url=https%3A%2F%2Fkitaphane.tatarstan.ru%2Ffile%2Fold%2Fhtml%2Falsu1\(3\).doc&usg=AOvVaw2DHImnQ7a_CT2MY2GVEtTL&opi=89978449](https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwia0IXSluyGAXXVA9sEHdi6BJcQFnoECA8QAQ&url=https%3A%2F%2Fkitaphane.tatarstan.ru%2Ffile%2Fold%2Fhtml%2Falsu1(3).doc&usg=AOvVaw2DHImnQ7a_CT2MY2GVEtTL&opi=89978449), Erişim: 24.04.2024)

[PKTY10] Гыйләжев, Аяз. (2002). *Сайланма әсәрләр: 5 томда. 5 том: Пьесалар*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.

[PKTY11] Гыйләжев, Аяз. (2002). *Сайланма әсәрләр: 5 томда. 2 том: Пьесалар*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.

- [РКТУ12] Галиясгар, Камал. (2010). *Әсәрләр: 3 томда. 3 том: Хикәяләр, мәкаләләр, рецензияләр, ыстәлекләр*. Казан Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ13] Галиева, Гөлчәчәк. (2003). Өзелгән өмет. *Казан утлары журналы* 2003/5 (<https://kazanutlary.ru/j-archive/journal-materials/2003-5/ozelgn-omet>, Erişim:22.03.2024)
- [РКТУ14] Зәкиев, Мирфатых Закиевич.; ред. Галиуллина, Гульшат Раисовна. (2015). *Татар лексикологиясе: Өч томда I том*. Казан: Г. Ибраһимов исемдәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институты.
- [РКТУ15] Әпсәләмов, Габдрахман. (2009) *Сайланма әсәрләр: 5 томда. 3 том: роман*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ16] Исхакый, Гаяз. (1991). *Тормышы бу? Зиндан. Сайланма проза һәм сәхнә әсәрләре*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ17] Тукай, Габдулла. (2011). *Әсәрләр: 6 томда Академик басма. 1 том: шигъри әсәрләр, төз., текст., иск. һәм аңл. әзерл. Р.М.Кадыров, З.Г.Мөхәммәтшин; кереш сүз авт. Н.Ш.Хисамов, З.З.Рәмиев*. — Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ18] Ибраһимов, Галимджан. (2019) *Әсәрләр. Унбиш томда. 3 том*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ19] Ярми, Хамит. (1977). *Татар халык иҗаты: әкиятләр беренче китап*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ20] Әхмәтгалиева, Айгөл. (2014). *Мин гашиыйк булдым балалар өчен повесть һәм хикәяләр: Минем әтинең кызы*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ21] Әхмәтгалиева, Айгөл. (2014). *Мин гашиыйк булдым балалар өчен повесть һәм хикәяләр: Минем әтинең кызы*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ22] Мансуров, Алмаз. (2012). *Барлык ландышлар да чәчәк атмый: Хикәя*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ23] Тимергалин, Адлер. (2016-2017-2018). *Миллият сүзлеге: аңлатмалы сүзлек 3 томда*. Казан: Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ24] Алиш, Абдулла. (2006). *Якты кул буе: Повесть*, Кереш сүз авт. Э. Хәсәнов. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ25] Гыйләжев, Аяз. (2002). *Сайланма әсәрләр: 5 томда. 5 том: Пьесалар*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ26] Бүләков, Динис Мударисович. (2008). *Гомеркәйләр төш кебек: повестьлар, хикәяләр*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ27] Гыйләжев, Аяз. (2015). *Сайланма әсәрләр. 6 томда. 4 том: Повестьлар*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ28] Камал, Шариф. (2014). *Сайланма әсәрләр. 5 томда. 5 том*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ29] Бигиев, Загир. (1887). *Меңнәр, яки гүзәл кыз Хәдичә: Роман* Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ30] Акъегет, Муса. (1886). *Хисаметдин менла* (1886) Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ31] Тимергалин, Адлер. (2022). *Сайланма әсәрләр. 2 том: Публицистик язмалар һәм мәкаләләр*. Казан: Татарстан Китап Нәшрияты.
- [РКТУ32] Рәхим, Гали. (2018). *Сайланма әсәрләр төз: М.И. Ибраһимов, А.М. Гайнетдинов*. Казан: Ихлас.

- [РКТУ33] Кадырова, Зауре. (2015). *Сагынырсың-мин булмам* Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ34] Яхин, Флюр. (1995). Август: Роман *Казан Утлары Журналы* 1995/10 [<https://kazanutlary.ru/j-archive/journals/1995-10-11>, Erişim:22.03.2024]
- [РКТУ35] Мәхмүди, Заһид. (1996). *Тәмуг чәчәге*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ36] Алиш, Абдулла. (2003). *Чукмар белән тукмар: Ана әкиятләре*. Казан: Татарстан китап нәшрияты,
- [РКТУ37] Мансуров, Алмаз. (2013). Дога: Хикәя. *Казан Утлары Журналы* 2013/4 (<https://kazanutlary.ru/j-archive/journals/2013-4>, Erişim: 22.03.2024)
- [РКТУ38] Алиш, Абдулла. (2006). *Якты күл буге: Повесть* Кереш сүз авт. Ә.Хәсәнов. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ39] Гыйләжөв, Аяз. (2002). *Сайланма әсәрләр 5 томда 3 том: Пьесалар*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ40] Иمامов, Вахит. (2014). *Жидегән: Семерик Тарихи баян һәм повестлар*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ41] Әпсәләмов, Габдрахман. (2015). *Ак чәчәкләр: Роман*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ42] Хәсәнов, Альберт. (2007). *Жәнбәт җәвәре: повестьлар, хикәяләр, публицистик язмалар*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ43] Еники, Әмирхан. (2014). *Әйтелмәгән васыять: повестьлар, хикәяләр*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ44] Яруллин, Фарид. (2004). *Сайланма әсәрләр. 5 томда. 2 том: Эссе, повестьлар, пьесалар*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ45] Гумер, Гусман. (2015). *Даһилар мөнбәре*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ46] Айзатуллин, Роберт. (1996). Ирекле Тоткыннар: Роман. *Казан Утлары Журналы* 1996/3 (<https://kazanutlary.ru/j-archive/journal-materials/1996-3/irekle-totkynnar>, Erişim:07.06.2024)
- [РКТУ47] Әбдиколы, Төлен. (2023). Акылның канлы яу кыры: баян. *Казан Утлары Журналы* 2023 (<https://kazanutlary.ru/news/bayan/akylny-kanly-yau-kyry>, Erişim: 07.06.2024)
- [РКТУ48] Гайнетдин, Мәсгүд. (2015). *Йосыф Акчура*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ49] Хайрtdинова, Аида. (2019). *Кара елан рәнҗеше: Хикәя Заман Сулышы*. (<https://zamansulyshy.ru/news/tormyshtan-proza/kara-elan-rneshe-khikya>, Erişim:08.06.2024)
- [РКТУ50] Фәйзуллин, Ильяс. (2005). *Сайланма әсәрләр: 6 томда. 5 том: Әдәби-публицистик язмалар, әңгәмәләр*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ51] Яхин, Флюр. (2008-2009). *Куш каен аланлыгы: Роман*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ52] Әбелгазый Баһадир хан. (2007). *Шәҗәрәи төрек* [Төз. М. Әхмәтҗанов, Ә. Сабирова]. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ53] Гайнуллин, Гарифулла. (2014). *Татар педагогик фикере антологиясе. Ике томда. 1 том, Борынгы төрки чор XX гасыр башы*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ54] Хузин, Мәгсүм. (2023). *Кочасы иде дөнъяны...* Казан: Татарстан китап нәшрияты.

- [РКТУ55] Әпсәләмов, Габдрахман. (2009). *Сайланма әсәрләр. 5 томда. 2 том: роман*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ56] Мурсиев, Заһит. (2008). *Солтанъяр: Роман*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ57] Мансуров, Зиннур. (2018). *Дөрөслек икегә төрләнмәс*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ58] Галиуллин, Тәлгат Нәбиулла. (2005). *Сәет Сакманов: Роман-Трилогия*. Казан: Татарстан Китап Нәшрияты.
- [РКТУ59] Гыйләжев, Аяз. (2002). *Сайланма әсәрләр. 5 томда. 2 том: Пьесалар*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ60] Кутуй, Гадел. (2003). *Сайланма әсәрләр*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ61] Алсу, Нәжми. Урмандагы ау: Хикәя ([https://www.google.com/url?sa=t&ret=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewia0IXSluyGAxXVA9sEHdi6BJcQFnoECA8QAQ&url=https%3A%2F%2Fkitaphane.tatarstan.ru%2Ffile%2Fold%2Fhtml%2Falsu1\(3\).doc&usg=AOvVaw2DHImnQ7a_CT2MY2GVETTL&opi=89978449](https://www.google.com/url?sa=t&ret=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewia0IXSluyGAxXVA9sEHdi6BJcQFnoECA8QAQ&url=https%3A%2F%2Fkitaphane.tatarstan.ru%2Ffile%2Fold%2Fhtml%2Falsu1(3).doc&usg=AOvVaw2DHImnQ7a_CT2MY2GVETTL&opi=89978449))
- [РКТУ62] Нуруллин, Вакыйф. (2005). *Әгәр син булмасаң: Повестьлар*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ63] Айдар, Хәлим. (2008). *Колмак җыя кызлар: шигырьләр, балладалар*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ64] Фәтгах, Нурихан. (2002) *Сайланма әсәрләр. 5 томда. 5 том*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ65] Гыйльманов, Галимжан. (2002). *Албастылар: Хыялый кыйсса*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ66] Вәлиев, Разил. (2011) *Дөнья җаме: публицистик язмалар, әңгәмәләр*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ67] Фәйзуллин, Равиль Габдрахманович. (2011). *Илбагар уйлар: фәлсәфи язмалар, әдәби портретлар, хатирә-уйланулар*. Казан: Татарстан китап нәшрияты, 2011.
- [РКТУ68] Фәтгах, Нурихан. (2002). *Сайланма әсәрләр. 5 томда. 4 том*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ69] Фәйзуллин, Равиль Габдрахманович. (2005). *Сайланма әсәрләр: 6 томда, 5 том*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ70] Галиев, Шәүкәт. (2002) *Сайланма әсәрләр. 5 томда. 2 том: юмор - сатира, хатирәләр*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ71] Фатыйхов, Вазыйх. (2008). *Язлар көтә күңел: шигырьләр*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ72] Миншин, М. (1975). Ак Ефәк/ Очерк. *Казан Утлары Журналы* (<https://kazanutlary.ru/j-archive/journal-materials/1975-9/ak-efk> Erişim: 31.07.2024)
- [РКТУ73] Гыйләжев, Аяз. (2002). *Сайланма әсәрләр. 5 томда. 4 том: Повестьлар*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ74] Рәхим, Гали. (2004). *Сайланма әсәрләр*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.
- [РКТУ75] Вәлиева, Лениза. (2011). *Шигырьләр / Идедем акчарлагы, Әдәби җыентык: Шигырьләр, хикәяләр, пьесалар*. Казан: ОМО «Объединение «Отечество».
- [РКТУ76] Зарипов, Рубис . (2008). *Тирән тамырлы Түнтәрәм*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.

[РКТУ77] Толстой, Алексей. (1972). *Инженер Гаринның гиперболюиды*, (Кыям Миңлебаев тәржемәсе). Казан: Татарстан китап нәшрияты.

[РКТУ78] Гыйләжев, Аяз. (2002). *Сайланма әсәрләр. 5 томда. 2 том: Пьесалар*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.

[РКТУ79] Гыйләжев, Аяз. (2002). *Сайланма әсәрләр. 5 томда. 3 том: Пьесалар*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.

[РКТУ80] Гыйләжев, Аяз. (2002). *Сайланма әсәрләр. 5 томда. 3 том: Пьесалар*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.

[РКТУ81] Гыйльманов, Галимжан. (2019). Яшел Тутый. *Ялкын журналы* (<https://yalkyn.ru/news/k-n-d-b-jr-m/yashel-tutyj-galim-an-gyjlmанov>, Erişim: 09.06.2024)

[РКТУ82] Исхакый, Гаяз. (2007). *Хикәяләр*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.

[РКТУ83] Гыйльманов, Галимьян . (1991). *Күрәзә: Заман сүз сорый*. Казан: Татарстан китап нәшрияты. 1991.

[РКТУ84] Вәлиев, Разил.. (2007). *Әсәрләр: 4 томда. 4 том: Әңгәмәләр, публицистик язмалар, мәкаләләр*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.

[РКТУ85] Тимергалин, Адлер. (1980). *Таи алиһә: Мажаралы повесть*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.

[РКТУ86] Гыйләжев, Аяз. (2002). *Сайланма әсәрләр. 5 томда. 1 том: Хикәяләр, повестьлар*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.

[РКТУ87] Ибраһимов, Галимджан. (2019). *Әсәрләр. Унбиш томда. 3 том*. Казан: Татарстан китап нәшрияты.

ОГРАНИЧИТЕЛЬНЫЙ СУФФИКС В КАЗАНСКО-ТАТАРСКОМ ЯЗЫКЕ

АННОТАЦИЯ

В данном исследовании изучаются ограничительные структуры казанско-татарского языка, одного из вариантов тюркского типа кыпчакского языка, на котором говорят в Среднем Поволжье. Ограничительная категория в казанско-татарском языке состоит из ряда грамматических слов и структур, которые ограничивают существительное информацией о времени, месте, количестве и различии. Подчеркиваются суффиксы, которые выполняют функцию ограничений. Суффиксы рассматриваемого ограничительного элемента определяются в грамматических исследованиях и словарях казанско-татарского языка и исследуются с помощью образцов предложений. В ходе исследования было установлено, что рассматриваемые элементы ограничения создают рамки, определяя начальную и конечную точки времени и места, а также диапазон, в котором происходит действие. Они указывают на количество, отделяя существительное от других элементов. В конце данного анализа было установлено, что ограничительная категория по суффиксам в казанско-татарском языке состоит из некоторых падежных суффиксов, суффиксов ограничения, суффиксов герундия; эти суффиксы были классифицированы и интерпретированы в соответствии с их типами в рамках данного исследования. Цель данного исследования – внести вклад в восполнение пробела в литературе,

представив исследование, в котором разграничительные суффиксы, помимо других разграничивающих структур, оцениваются в совокупности с их упомянутыми выше функциями. Грамматические исследования казанского татарского языка были использованы для определения суффиксов, указывающих на ограниченность казанского татарского языка. При подборе образцов предложений, подтверждающих полученный материал, была использована информация из доступного в сети казанско-татарского корпуса. После определения суффиксов, составляющих лимитирующую категорию в казанском татарском языке, они были оценены формально и функционально с диахронической и синхронической точки зрения. В исследование также были включены соответствующие предельные структуры и грамматические особенности слов, которые не включены в грамматические исследования, но зафиксированы в приобретенном корпусе. В исследовании транскрипции примеров, выбранных из корпуса, выделены курсивом, а их турецкие переводы даны в двойных кавычках (“ ”). Примеры предложений, использованные в исследовании, цитировались с любой веб-страницы, с которой они были взяты, путем добавления указывающих порядок цифр к сокращениям, состоящим из первых букв соответствующего предложения, показанного в тексте; полные цитаты работ, к которым относятся эти сокращения, приведены в разделе «Bütünce». Определения слов и элементов, которые необходимо объяснить и дать в исследовании, заключаются в одинарные кавычки (‘ ’). Кроме того, примеры пронумерованы, а некоторые примеры поясняются указанием их номеров. Целью данного исследования является лишь выявление ограничивающих суффиксов в казанском татарском языке и изучение их на функциональном уровне. Кроме того, в исследование не включены предлоги и наречия, выполняющие ограничительную функцию. Исследование не ставит своей целью выявить ограничивающие элементы в других турецких языках. Однако, когда это было сочтено необходимым, для сравнения также использовались материалы исторической и современной турецкой версий. Самый старый свидетель именного падежа (см. Коркмаз 1992: 134), который назван с помощью терминов ограничение или ограничение в турецком языке (немецкий лимитативус, французский лимитатив, английский лимитатив), является древнетурецким {+ GAÇA} '+A до' [Суффикс <+GA + ÇA]. Вместо этого падежа существительного, который сегодня не наблюдается в турецком турецком языке, используются конечные флективные предлоги, такие как {+A до тех пор, пока} и {+A до тех пор, пока}. Рассматриваемое склонение существительного, которое до сих пор используется в других турецких разновидностях, не является единственным каналом, создающим ограничения. Помимо этого, ограничение/ограничение может быть сделано с некоторыми суффиксами герундия, конечными флективными предлогами, частицами, наречиями, некоторыми ограничивающими суффиксами и именами чисел. Все эти ограничивающие инструменты составляют в турецком языке ограничивающую категорию. Ограничивающие элементы этой категории обладают способностью ограничивать действие с разных сторон. Информация об ограничениях, предоставляемая соответствующими структурами, может быть представлена следующим образом: (i) Они могут ограничивать действие во времени и

пространстве с точки зрения начала и окончания. (ii) Они могут ограничивать диапазон времени и пространства, в котором происходит действие, значениями «на протяжении» и «от начала до конца». (iii) Используйте существительные типа «за исключением, кроме, только, только» и т. д. Они могут ограничивать свои значения, отличая их от других элементов и подчеркивая их. (iv) Некоторые слова и конструкции, обозначающие пределы, могут ограничивать оцениваемый предмет с точки зрения количества. Если рассматривать казанский татарский язык, являющийся предметом нашего исследования, то вся вышеуказанная ограничивающая информация проявляется в письменной форме. Соответствующее ограничение касается суффиксов герундия, падежных суффиксов и ограничивающих суффиксов на уровне суффиксов; с конечными флективными предлогами, частицами и наречиями на уровне служебных слов; Помимо этого, он также снабжен номерными именами.